

مؤلفه‌ها و چالش‌های سیاست خارجی چین در قبال عربستان سعودی*

علی خوانساری** - دکتر مرتضی نورمحمدی***

This is an open access article under the CC BY license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

چکیده

نظام بین‌الملل نه تنها در سال‌های اخیر شاهد افزایش روزافزون قدرت چین بوده است، بلکه این کشور با اعتمادبه‌نفس بیشتری منافع ملی خود را در جهان دنبال می‌کند. خاورمیانه یکی از مناطقی است که اهمیت زیادی برای چین دارد. این منطقه به دلیل تأمین بخش اعظمی از انرژی جهان و موقعیت ژئواستراتژیک مورد توجه قدرتهای جهان از جمله چین است. از این رو یکی از قدرت‌های اصلی، یعنی عربستان، نقش ویژه‌ای در سیاست خارجی چین دارد. بر این اساس، پژوهش حاضر با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی و بر پایه گردآوری منابع اسنادی - کتابخانه‌ای، درصدد پاسخ به این پرسش می‌باشد: چه مؤلفه‌هایی سیاست خارجی چین را نسبت به عربستان شکل داده است و چه چالش‌های آن را تهدید می‌کند؟ نتیجه کلی پژوهش حاکی از آن است که سیاست خارجی چین در قبال عربستان متأثر از تضمین امنیت انرژی، حفظ ثبات شبه‌جزیره عربستان، حمایت از ابتکار کمربند - جاده در شبه‌جزیره عربستان، کمک به تأمین امنیت مسیر دریایی راه ابریشم در دریای سرخ، همسوسازی کشورهای خلیج فارس با سیاست خارجی چین و همراهی به جهت مقابله با گروه‌های تروریستی می‌باشد که سه چالش، روابط اقتصادی و سیاسی ایران با چین، روابط راهبردی عربستان با آمریکا و وضعیت مبهم مسلمانان اوغور، سیاست خارجی آن را در قبال عربستان تهدید می‌کند.

کلیدواژگان

چین، عربستان، خاورمیانه، سیاست خارجی، امنیت انرژی

* این مقاله برگرفته از پایان‌نامه علی خوانساری با راهنمایی دکتر مرتضی نورمحمدی است.

** دانشجوی کارشناسی ارشد گروه روابط بین‌الملل، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

*** دانشیار روابط بین‌الملل دانشگاه علامه طباطبائی. / نویسنده مسئول / ایمیل: mnournormohammadi@atu.ac.ir

مقدمه

نقشه استراتژیک خاورمیانه در سال‌های اخیر به آرامی در حال تغییر بوده است. عقب‌نشینی قدرت‌های بزرگ سنتی فرصت فوق‌العاده‌ای را برای دیگر کشورها ایجاد کرده تا با استفاده از خلأ قدرت در خاورمیانه رابطه خود را با کشورهای این منطقه مستحکم کند. چین و عربستان دو کشور بسیار مهم آسیایی در شرق و غرب این قاره هستند که هر کدام به‌عنوان یکی از بازیگران مهم منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای محسوب می‌شوند.

فارغ از تاریخ کوتاه‌تر روابط رسمی عربستان و چین نسبت به سایر کشورهای منطقه، عربستان سعودی جایگاه ویژه‌ای در سیاست خاورمیانه‌ای چین داشته و بزرگ‌ترین شریک تجاری چین در منطقه محسوب می‌شود. عربستان سعودی به‌عنوان اصلی‌ترین رقیب منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران، تلاش دارد با استفاده از ابزارهای سیاسی، اقتصادی، نظامی، فرهنگی و... قدرت خود را افزایش دهد و به تضعیف قدرت رقبای خود در منطقه از جمله ایران و متحدانش بپردازد. از سوی دیگر چین یکی از مهم‌ترین و قدرتمندترین بازیگران در نظام بین‌الملل محسوب می‌شود. این کشور امروزه به‌عنوان اصلی‌ترین رقیب اقتصادی و مخالف یک‌جانبه‌گرایی آمریکایی در جهان است. مهم‌تر از همه، چین یکی از معدود کشورهای قدرتمند جهان است که با ایران رابطه اقتصادی و سیاسی سطح بالایی دارد. از این‌رو شناخت نوع رابطه چین و عربستان می‌تواند به تصمیم‌سازان و تصمیم‌گیرندگان جمهوری اسلامی ایران کمک کند تا نسبت به راهبردهای چین در خاورمیانه و خلیج فارس آگاهی بیشتری داشته باشند. همچنین با توجه به مؤلفه‌های ارتباط این کشور با عربستان و استفاده از همگرایی و واگرایی در روابط سیاسی، اقتصادی و نظامی این دو کشور، سیاست‌گذاری لازم را دقیق‌تر انجام دهند.

دلایل مختلفی وجود دارد که روابط رسمی میان دو کشور علی‌رغم تاریخ کهن آنها شکل نگرفته است. یکی از این دلایل عدم تمایل عربستان سعودی به برقراری روابط رسمی به علت نوع ایدئولوژی حاکم بر چین بود؛ اما به‌مرور و با کاهش تأثیر ایدئولوژی در سیاست خارجی چین روابط رسمی دو کشور در ۲۱ ژوئیه ۱۹۹۰ آغاز گردید و از اوایل قرن بیست و یک خصوصاً از سال ۲۰۱۲ به بعد شاهد شکوفایی روابط دو کشور هستیم.

بر این اساس هدف مقاله حاضر این است که با روش توصیفی - تحلیلی بر پایه گردآوری منابع اسنادی - کتابخانه‌ای و با استفاده از نظریه واقع‌گرایی نئوکلاسیک مؤلفه‌ها و چالش‌های سیاست خارجی چین را در قبال عربستان بررسی کند. در واقع نویسندگان، تلاش خواهند کرد به این پرسش که چه مؤلفه‌هایی سیاست خارجی چین نسبت به عربستان را شکل داده است؟ و چه چالش‌هایی آن را تهدید می‌کند؟ پاسخ دهند. فرضیه مقاله بر این گزاره دلالت دارد که جایگاه عربستان سعودی در سیاست خارجی چین مبتنی بر مؤلفه‌های تضمین امنیت انرژی، حمایت از ابتکار کمربند - جاده، کمک به تأمین امنیت مسیر دریایی راه ابریشم در دریای سرخ، همسوسازی کشورهای خلیج فارس با سیاست خارجی چین و همراهی به جهت مقابله با گروه‌های تروریستی قابل‌ارزیابی است که با چالش‌هایی مانند روابط اقتصادی و سیاسی چین با رقبای منطقه عربستان، نفوذ آمریکا در عربستان

و افکار عمومی مردم این کشور نسبت به مسلمانان اویغور روبرو است. در راستای بررسی این ادعا، مقاله در چند بخش سامان می‌یابد؛ در بخش نخست با اتکا به رویکرد نظری واقع‌گرایی نئوکلاسیک سیاست خارجی چین با توجه به عوامل سیستمی و عوامل داخلی تفهیم خواهد شد و پس از آن در بخش دوم، جایگاه عربستان در سیاست خارجی چین به مؤلفه‌های سیاسی، اقتصادی و امنیتی - نظامی خواهد پرداخت و سرانجام در بخش سوم، مقاله به چالش‌های فراروی گسترش روابط دو کشور می‌پردازد.

۱- پیشینه

مرور منابعی پیرامون موضوع مقاله حاضر، موجب روشن شدن بهتر مسئله پژوهش و آشنایی با دیدگاه‌ها و همچنین نارسایی‌های مربوط به این مسئله می‌شود؛ به‌علاوه تفاوت پژوهش حاضر با مطالعات پیشین نیز روشن خواهد شد.

روئی وو^۱ و جان جانو^۲ (۲۰۲۰) در مقاله‌ای با عنوان «تضعیف ادامه‌دار ایدئولوژی در ایجاد روابط چین و عربستان سعودی: مرور تاریخی»^۳ تأثیر ایدئولوژی بر روابط دو کشور را بررسی کرده‌اند. از نظر آنان، با توجه به شرایط منطقه‌ای و بین‌المللی و تضعیف تدریجی اثرات سیاست خارجی ایدئولوژیک از جانب دو کشور روابط دو طرف تقویت شده است. نوآوری این پژوهش نسبت به این اثر این است که روابط دو کشور را به شکل کلی‌تری مورد بررسی قرار می‌دهد و آمار و اطلاعات محسوس‌تری را در خود جای می‌دهد (Wu & Zhao, 2020: 14).

مرضیه سادات الوند و مهدیه حیدری (۱۴۰۰) در مقاله‌ای با عنوان «واکاوی تهدیدات ژئواستراتژیک ایران در اتحاد راهبردی عربستان سعودی و چین» به اهمیت راهبردی عربستان در سیاست خارجی چین پرداخته‌اند. نویسندگان این مقاله در بخش اول به بیان اطلاعات تجاری بین دو کشور اشاره داشته‌اند و در بخش دوم اهمیت راهبردی ایران در سیاست خارجی چین را بررسی کرده‌اند. نوآوری این پژوهش نسبت به این اثر بررسی روابط دو کشور عربستان سعودی و چین بدون مقایسه با کشوری دیگری است و در این بین داده‌های اقتصادی، نظامی و سیاسی بیشتری مطرح خواهد شد و پس از آن موانع گسترش روابط دو کشور بیان خواهد شد (الوند و حیدری، ۱۴۰۰: ۲۰)؛ (Alvand & Heydari, 2021: 20).

جاناتان فولتون^۴ (۲۰۲۰) در مقاله‌ای با عنوان «غریبه‌ها برای شرکای استراتژیک: سی سال روابط چین و عربستان»^۵ به روابط دیپلماتیک چین و عربستان سعودی پرداخته است. این مقاله مروری تاریخی بر روابط چین و عربستان و چگونگی ادامه یافتن همکاری‌های سیاسی و اقتصادی این دو کشور است. نویسندگان به این جمع‌بندی رسیده است که تجارت باعث گسترش روابط چین و

¹. Rui Wu

². Jun Zhao

³. The Continuous Weakening of Ideology in the Construction of China-Saudi Arabia Relations: A Historical Review

⁴. Jonathan Fulton

⁵. Strangers to strategic partners: Thirty Years of Sino-Saudi Relations

عربستان شده است. این مقاله به عوامل مؤثر بر سیاست خارجی چین در قبال عربستان سعودی و چالش‌های پیش‌رو آن پرداخته است (Fulton, 2020).

محمد محمودی کیا (۱۳۹۸) در مقاله‌ای با عنوان «سیاست خاورمیانه‌ای چین در پرتوی نظم نوین جهانی» بر این باور است که راهبرد اصلی چین در منطقه خاورمیانه تضمین ثبات و نیز امنیت جریان انرژی است و این کشور سعی دارد علاوه بر حضور سیاسی و اقتصادی در خاورمیانه، به تقویت حضور نظامی در خلیج فارس اقدام نماید. نوآوری این پژوهش نسبت به این اثر در این است که منحصرأ به روابط چین و عربستان سعودی پرداخته و علاوه بر واکاوی جایگاه عربستان در سیاست خارجی چین، موانع گسترش روابط هم‌بیان خواهند شد (محمودی کیا، ۱۳۹۸: ۳۰)؛ (Mahmoudi, 2019: 30).

فریرز ارغوانی پیرسلامی و فاطمه فروتن (۱۳۹۸) در مقاله‌ای با عنوان «تعاملات سعودی - چینی و پیامدهای آن برای امنیت ایران» با ذکر دلایل و روندهای ارتباط چین و عربستان در حوزه‌های انرژی، تجارت و تسلیحات، پیامدهای آن را در سه سطح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی برای ایران بیان می‌کنند. نوآوری این پژوهش نسبت به اثر پیش‌رو این است که مشخصاً به‌طور جداگانه به واکاوی سیاست خارجی چین در قبال عربستان بر اساس مؤلفه‌های اقتصادی، امنیتی و سیاسی پرداخته و پس از آن به چالش‌های فراروی گسترش روابط دو کشور اشاره می‌کند (ارغوانی پیرسلامی و فروتن، ۱۳۹۸: ۳۱)؛ (Pirsalami & Frutan, 2019: 31).

مهديه حیدری (۱۴۰۱) در مقاله‌ای با عنوان دلایل توسعه روابط خارجی عربستان سعودی و چین با استفاده از نظریه واقع‌گرایی والتز معتقد است که گسترش تعاملات چین و عربستان متأثر از سه علت اساسی است، اول تضمین امنیت انرژی، دوم رقابت‌ها و تنش‌های منطقه‌ای و بین‌المللی و سوم تلاش برای جلوگیری از گسترش اسلام افراطی. در این پژوهش نویسنده به دلایل نزدیک شدن و افزایش ارتباط چین و عربستان پرداخته است. پژوهش پیش‌رو با استفاده از نظریه واقع‌گرایی نئوکلاسیک هم به دلایل افزایش همگرایی دو کشور پرداخته و علاوه بر آن به چالش‌های فراروی گسترش روابط دو کشور اشاره می‌کند (حیدری، ۱۴۰۱: ۱۱۷)؛ (Heydari, 2022: 117).

در پژوهش حاضر ضمن استفاده از منابع گذشته که به روابط دو کشور پرداخته‌اند، سعی شده است از منابع جدیدتر استفاده شود. همچنین با تمرکز بر روابط دو کشور از داده‌ها و آمارهای اقتصادی، سیاسی و نظامی به‌روزتر و محسوس‌تری استفاده شده است که به مؤلفه‌ها و چالش‌های فراروی گسترش روابط دو کشور پرداخته است.

۲- چارچوب نظری

تقاضای فزاینده برای تحلیل سیاست خارجی پژوهشگران را برآن داشته تا در نظریه روابط بین‌الملل موجود تجدیدنظر کنند. ظهور واقع‌گرایی نئوکلاسیک محصول این روند است. واقع‌گرایی نئوکلاسیک مدعی است که سیاست خارجی تحت تأثیر متغیرهای مستقل و متغیرهای مداخله‌گر است. ساختار قدرت بین‌المللی به‌عنوان متغیر مستقلی در نظر گرفته می‌شود که سیاست خارجی

یک دولت را شکل می‌دهد، درحالی‌که متغیرهای داخلی به‌عنوان متغیرهایی مداخله‌گر در نظر گرفته می‌شوند که ممکن است انتقال در سیاست خارجی را سرعت ببخشند یا کند کنند (Rose, 1998: 149-150). از نظر واقع‌گرایی نئوکلاسیک، سیاست خارجی پاسخی آزمایشی به چگونگی انتقال سیگنال‌های ساختاری به تدوین و اجرای سیاست از طریق عوامل داخلی است (Liu, 2010: 143)؛ (Liu, 2010: 143). با این اوصاف دولت‌ها تغییرات محیط خارجی خود را تا حدی در نتیجه ساختارهای داخلی و موقعیت‌های سیاسی خاص خود ارزیابی می‌کنند و با آن سازگار می‌شوند. از این رو دولت‌ها اغلب نسبت به فشارها و موقعیت‌های سیستمی مشابه واکنش متفاوتی نشان می‌دهند (Schweller, 2014: 168)؛ بنابراین برای درک اینکه چرا یک کشور به شیوه‌ای خاص رفتار می‌کند، باید به درون سیاست داخلی کشور نگاه کرد و ترجیحات و تنظیمات بازیگران کلیدی داخلی را بررسی کرد (Rose, 1998: 150).

واقع‌گرایی نئوکلاسیک تقدم عوامل سیستمی را قبول کرده و معتقد است که نظام بین‌الملل نقش مسلط را در شکل‌دهی تصمیم‌های امنیت ملی ایفا می‌کند؛ اما این نظریه این نکته را اضافه می‌کند که ضرورت‌های بین‌المللی از طریق محیط سیاسی داخلی درک و مدیریت می‌شود که می‌تواند منجر به تغییر در نحوه واکنش دولت‌ها به فشارهای بین‌المللی مشترک شود (Duan, Aldamer, 2022: 15).

راندال شولر، معتقد است چهار متغیر در واحد وجود دارند که به اندازه کافی جامع هستند تا تغییرات مکان و زمان را در پاسخ‌های دولت به تهدیدها توضیح دهند. اجماع نخبگان و انسجام در درجه اول بر تمایل دولت‌ها برای ایجاد تعادل تأثیر می‌گذارد، درحالی‌که آسیب‌پذیری دولت و انسجام اجتماعی بر توانایی دولت برای استخراج منابع برای این وظیفه تأثیر می‌گذارد (Schweller, 2014: 169). زمانی که دولتی قدرتمندتر می‌شود، تلاش می‌کند نفوذ خود را افزایش داده و به حداکثر برساند و محیط بین‌المللی را کنترل کند. از این رو دولت‌ها زمانی که تصمیم‌گیرندگان اصلی آنها تصور کنند توانمندی نسبی کشور بیشتر شده است، راهبردهای تهاجمی با هدف افزایش نفوذ را دنبال خواهند کرد (Taliaferro, 1999: 1).

به‌طور کلی واقع‌گرایی نئوکلاسیک هم از جهت توجه همزمان به عوامل سیستمی و سطح واحد و همچنین نگاه تاریخی که دارد بسیار کاربردی و ارزشمند است؛ بنابراین در پژوهش حاضر با استفاده از نظریه واقع‌گرایی نئوکلاسیک درصدد است تا مؤلفه‌های تأثیرگذار بر سیاست خارجی چین در قبال عربستان را بررسی کند. در واقع سیاست خارجی چین با توجه به اینکه به‌طور همزمان به عوامل سیستمی و سطح واحد توجه دارد و همچنین نگاه تاریخی چین به خاورمیانه، می‌توان گفت این تئوری از جهات بسیاری برای تبیین سیاست خارجی چین در این منطقه کارآمد است. از سوی دیگر، با توجه به برداشت‌های ذهنی رهبران چین در تبیین جایگاه کشورها در سیاست بین‌الملل و نگاه تاریخی چین به منطقه خاورمیانه و کشورهای قدرتمند عربی (با توجه به

¹. Randall Schweller

برجسته‌سازی برخی از ابعاد رئالیسم همچون نقش قدرت در شکل‌دهی به سیاست دولت‌ها در سیاست خارجی خود) تلاش دارند تا چارچوب نظری واقع‌بینانه‌تری برای تحلیل رفتار عربستان سعودی در نظام آنارشیک بین‌الملل ارائه دهند. بدین ترتیب مؤلفه‌هایی چون تضمین امنیت انرژی، حفظ ثبات شبه‌جزیره عربستان، حمایت از ابتکار کمربند - جاده در شبه‌جزیره عربستان، همسوسازی کشورهای خلیج فارس با سیاست خارجی چین، همراهی با دولت‌ها برای مقابله با گروه‌های تروریستی در منطقه با نگاه به حفظ وضع موجود و قبول تعارضات منطقه‌ای، از جایگاه عربستان در سیاست خارجی خود حمایت می‌کند.

۲-۱- سیاست خارجی چین بر اساس واقع‌گرایی نئوکلاسیک ۲-۱-۱- عوامل سیستمی

جمهوری خلق چین از بدو تأسیس تا پس از مرگ مائو (سال ۱۹۷۶م) و اجرای اصلاحات اقتصادی روابط عمیقی با کنشگران منطقه‌ای خاورمیانه نداشت. این منطقه تحت سلطه رقابت ایالات متحده آمریکا و اتحاد جماهیر شوروی بود و فضای کمی برای فعالیت چین وجود داشت. علاوه بر این چین به‌عنوان یک حکومت کمونیستی توسط دولت‌های خاورمیانه به حاشیه رانده شده بود. سیاست چین در قبال این منطقه، در درجه اول شامل تلاش‌هایی برای متقاعد کردن دولت‌های خاورمیانه برای دست کشیدن از روابط با تایوان و به رسمیت شناختن چین واحد بود. فراتر از این تلاش‌ها، چین عمداً نقش خود را در منطقه محدود کرده بود؛ زیرا خاورمیانه را برای سرمایه‌گذاری بسیار دور می‌دانست (Liangxiang, 2005: 3). با پایان جنگ سرد، چین این موقعیت را به‌عنوان نقطه شروع در نظر گرفت. طرحی به نام «توسعه مسالمت‌آمیز»^۱ که در آن پکن توسعه اقتصادی را اولویت اول خود قرار داده بود باعث شد که از رویارویی با هژمون جهانی اجتناب کند و مسیر توسعه در پیش بگیرد (Sorensen, 2013: 373).

در مجموع به نظر می‌رسد دو دلیل اصلی سیستماتیک منجر به افزایش نقش چین در خاورمیانه شده است: اول و مهم‌تر از همه، تقویت نسبی قدرت اقتصادی باعث علاقه فزاینده چین به منطقه شد. توسعه روابطی که به نسبت محرک آن آزادسازی اقتصادی پکن بود. خاورمیانه اگرچه در همسایگی چین قرار ندارد، اما به‌عنوان منطقه «گسترش استراتژیک»^۲ مرتبط با امنیت بخش غربی چین در نظر گرفته شده است. علاوه بر اهمیت طولانی مدت آن برای منافع اقتصادی، تجاری و انرژی، خاورمیانه در محاسبات ژئواستراتژیک چین برجسته‌تر شد. دلیل دوم، کاهش نفوذ آمریکا در جهان به دلیل اقدامات و سیاست‌گذاری‌های نادرست این کشور است. خروج (نه چندان کامل) آن از خاورمیانه باعث شده چین از این وضعیت استفاده کند. پکن معتقد است نظم تک‌قطبی سال‌ها پیش به پایان رسیده و این کشور مخالف یک‌جانبه‌گرایی است (Keskin & Braun, 2016: 6-7).

۲-۱-۲- عوامل داخلی

پس از عوامل سیستمی، عوامل داخلی و به‌طور خاص رابطه بین دولت و جامعه معطوف است

^۱. Peaceful Development

^۲. Strategic Expansion

که متأثر از تلاش رهبران این کشور در راستای حفظ قدرت داخلی حزب کمونیست چین بود. برای انجام این کار ثبات اجتماعی و داخلی لازمه این کشور بود. سیاست خارجی فعالانه منطبق بر منافع ملی می‌تواند به تحقق این هدف بیانجامد. رشد اقتصادی چین تا حدودی به واردات انرژی و حفظ بازار فروش کالا و خدمات این کشور در مناطق مختلف جهان خصوصاً خاورمیانه وابسته است (Sorensen, 2013: 374-364).

افزایش روحیه ملی‌گرایی متأثر از تبلیغات حزب کمونیست و دولت این کشور هم یک عامل مؤثر برای تغییر سیاست خارجی این کشور است. ایده اصلی ملی‌گرایی چینی این است که فقط یک چین قوی تحت رهبری حزب کمونیست می‌تواند جایگاه قدرت بزرگی را که در سطح بین‌المللی شایسته آن است به دست آورد. حزب کمونیست اصرار دارد که مأموریت تاریخی آنها هدایت مردم چین از فقر و بدبختی و تحقق کامل استقلال و آزادی چین است (宋美, 2014:106-108)؛ (Song, 2014:106-108).

رهبران و نخبگان چین از سال ۲۰۱۰ به بعد توجه ویژه‌ای به احساسات ملی‌گرایانه برای مقابله با تهدیدهای قدرت‌های غربی داشتند. از این رو انتظار دارند که ملی‌گرایی چینی به موازات گسترش اقتصادی آن رشد کند. «شی جین‌پینگ» پس از مدت کوتاهی از انتخابش به‌عنوان دبیر کل حزب کمونیست چین، در سال ۲۰۱۳ رؤیای چینی‌آ را مطرح کرد. این اصطلاح به یک شعار و اندیشه ملی برای افزایش قدرت چین مبدل شد (Chang & Chang, 2017: 37).

به موازات افزایش توانایی یک کشور، رهبران آن اهداف خود را گسترده‌تر تعریف کرده و در پی افزایش نفوذ خود برمی‌آیند. نوسازی و دگرگونی روبه‌رشد ارتش آزادی‌بخش خلق از جمله آزمایش تجهیزات جدید و پیشرفته‌تر از نظر فناوری و انجام تمرینات نظامی در مقیاس بزرگ در کنار افزایش قدرت اقتصادی؛ این دیدگاه را تقویت کرده و متأثر از افزایش اعتمادبه‌نفس و جاه‌طلبی نخبگان و رهبران این کشور است (宋美, 2014: 96-97)؛ (Song, 2014: 96-97).

تقویت نسبی قدرت اقتصادی چین	عوامل سیستمی	سیاست خارجی چین
نگاه انتقادی چین نسبت به نظم تک‌قطبی		
حفظ و استمرار قدرت حزب کمونیست	عوامل داخلی	
افزایش روحیه ملی‌گرایی توسط رهبران و نخبگان ملی‌گرا		
تقویت ارتش خلق چین		

جدول ۱. سیاست خارجی چین

Table 1. Chinese Foreign Policy

منبع: (نگارندگان، ۱۴۰۳)؛ (Authors, 2024)

¹. Xi Jinping

². Chinese Dream

۳- تاریخچه

دریاسالار ژنگ هی،^۱ مشهورترین مسلمان چینی است که در سال ۱۴۲۱ م در طول سفرهای دریایی خود برای نخستین بار از مکه بازدید کرد. در سال ۱۹۳۹ م عربستان سعودی به دلیل نیازهای بین‌المللی برای تحکیم شناخت بین‌المللی برای پادشاهی نوپای خود روابط دیپلماتیکش را با جمهوری چین برقرار کرد (Temiz, 2021: 52-53). در نوامبر ۱۹۴۶ م طی یک توافقنامه دوجانبه معروف به دوستی چین و عربستان یک قرارداد بین جمهوری چین و پادشاهی عربستان منعقد شد و از اواخر سال ۱۹۵۷ م دو طرف روابط خود را به سطح سفیر ارتقا دادند (Alsudairi & Wang, 2020: 3).

پادشاه عربستان سعودی دانش و تجربه کمی در مورد سیاست‌های بین‌المللی فراتر از خاورمیانه داشت. آگاهی او در مورد جمهوری خلق چین، متأثر از مهاجرین مسلمان چینی بود که به علت جنگ داخلی بین دو حزب کمونیست و ناسیونالیست و پیروزی کمونیسم به خاورمیانه مهاجرت کرده بودند و جمهوری خلق چین را دشمن اسلام توصیف می‌کردند. به همین دلیل عربستان سعودی به‌جای به رسمیت شناختن جمهوری خلق چین همچنان حکومت جمهوری چین که به تایوان نقل مکان کرده بود را به رسمیت می‌شناخت.

کاهش حمایت جمهوری خلق چین از شورشیان ظفار و تغییر سیاست خارجی چین از یک بازیگر بی‌ثبات کننده به یک بازیگر خواهان حفظ وضع موجود باعث شد در سال ۱۹۸۹ م دفاتر نمایندگی تجاری دو طرف در پایتخت‌های یکدیگر افتتاح شده و در نهایت دو کشور در سال ۱۹۹۰ م روابط دیپلماتیک برقرار کردند (Fulton, 2018: 89-91).

از قرن جدید (۲۰۰۰-۲۰۲۳) روابط این دو کشور در طیف وسیعی از مسائل اقتصادی و سیاسی عمیق‌تر شد. بدون شک بخش اعظم این امر از طریق دیدارهای مکرر رهبران سیاسی دو کشور حاصل شده است؛ چرا که این سفرها پیام‌های مهم سیاسی را در بر می‌گیرد و در شکل‌دهی مسیر روابط دوجانبه بسیار مؤثر بوده است. به‌عنوان مثال، اولین سفر بزرگ رئیس‌جمهور جیانگ‌زمین^۲ در سال ۱۹۹۹ منجر به توافقنامه همکاری استراتژیک نفتی شد. این امر پویایی انرژی را تشدید کرد و به شرکت‌های چینی اجازه داد در بازار نفت داخلی عربستان سعودی سرمایه‌گذاری کنند و شرکت‌های سعودی در فرآیند پالایش پایین‌دستی چین مشارکت کنند. فروش انرژی به‌سرعت به‌طور چشمگیری افزایش یافت، به‌گونه‌ای که صادرات سوخت فسیلی عربستان به چین در سال ۲۰۰۰ به ارزش ۱٫۵ میلیارد دلار رسید. تا سال ۲۰۱۰، به بیش از ۲۵ میلیارد دلار افزایش یافت. از یک طرف سه دیدار دولتی یا رسمی بی‌سابقه بین سال‌های ۲۰۰۶ تا ۲۰۰۹ منجر به توافق‌های متحول‌کننده مشابهی شد که در ادامه به صورت کلی (جدول ۲) به دیدارهای رسمی این دو کشور از سال ۱۹۹۰ تا ۲۰۲۳ اشاره خواهد شد:

¹. Zheng He

². Jiang Zemin

ژانویه ۱۹۹۱	سفر لی پینگ نخست‌وزیر چین به عربستان	برای اولین بار یک مقام رسمی دولت چین به عربستان سفر کرد
اکتبر ۱۹۹۹	سفر جیانگ رئیس‌جمهور چین به عربستان	توافق‌نامه‌های متعدد اقتصادی
ژانویه ۲۰۰۶	اولین سفر پادشاه عربستان به چین	همکاری در زمینه نفت و گاز
آوریل ۲۰۰۶	سفر هو جینتاو رئیس‌جمهور چین به عربستان	همکاری دوجانبه و گسترش روابط تعاونی ^۱
ژوئن ۲۰۰۸	سفر شی جین پینگ معاون رئیس‌جمهور چین به عربستان	بیانیه مشترک تقویت همکاری‌ها و روابط دوستانه راهبردی ^۲
فوریه ۲۰۰۹	سفر هو جینتاو رئیس‌جمهور چین به عربستان	شش پیشنهاد در مورد روابط دوستانه استراتژیک بین دو کشور
مارس ۲۰۱۴	سفر محمد بن سلمان ولیعهد عربستان به چین	امضای قراردادهای اقتصادی
ژانویه ۲۰۱۶	سفر پینگ رئیس‌جمهور چین به عربستان	ارتقای سطح روابط و ایجاد یک مشارکت استراتژیک جامع ^۳
مارس ۲۰۱۷	سفر سلمان بن عبدالعزیز پادشاه عربستان به چین	گفت‌وگو در مورد اتصال ابتکار کمربند - راه با چشم‌انداز ۲۰۳۰ عربستان
فوریه ۲۰۱۹	سفر محمد بن سلمان ولیعهد عربستان به چین	افزایش اعتماد سیاسی متقابل و تقویت اتصال راهبردهای توسعه
دسامبر ۲۰۲۲	سفر پینگ رئیس‌جمهور چین به عربستان	امضای رسمی قرارداد مشارکت استراتژیک جامع و امضای قراردادهای متعدد تجاری
مارس ۲۰۲۳	سفر مساعدين محمد العيبان وزير مشاور و عضو شورای وزیران و مشاور امنیت ملی عربستان به چین	انتشار بیانیه‌ای سه‌جانبه با امضای دربابان علی شمخانی دبیر وقت شورای عالی امنیت ملی، مساعد بن محمد العیبان و وانگ یی عضو دفتر سیاسی کمیته مرکزی حزب کمونیست و عضو شورای دولتی خلق چین صادر شد که طی آن با میانجی‌گری چین بین ایران و عربستان دو کشور توافق کردند روابط خود را عادی‌سازی کنند.

جدول ۲. اصلی‌ترین تعاملات سطح بالا بین چین و عربستان سعودی

The Chart 1. The main high-level interactions between China and Saudi Arabia

Source: (Fulton, 2022)

در مجموع تمرکز اصلی روابط میان دو کشور خصوصاً از ابتدای قرن بیست و یکم در درجه اول اقتصادی بود. در نهایت منتهی به مجموعه‌ای از موافقت‌نامه‌ها برای توسعه همکاری در زمینه انرژی، معدنی، تجارت و سرمایه‌گذاری شده است. از طرف دیگر در این قرن خصوصاً از سال ۲۰۱۰ هر دو کشور برای اولین بار همکاری در حوزه مسائل امنیتی را در دستور کار قرار دادند. بنابراین

¹. Cooperative Relations

². Strategic Friendly Relations

³. Comprehensive Strategic Partnership

اگرچه انرژی سنگ بنای روابط اقتصادی چین و عربستان به حساب می‌آید، اما از سال ۲۰۱۰ روابط آنها علاوه بر اقتصادی به سمت وسوی مسائل امنیتی- دفاعی گسترش پیدا کرده است (Al-Sudairi, 2012).

۴- جایگاه عربستان سعودی در سیاست خارجی چین و چالش‌های فراروی گسترش روابط دو کشور

۴-۱- جایگاه عربستان سعودی در سیاست خارجی چین

۴-۱-۱- جایگاه سیاسی

عربستان به‌عنوان یک بازیگر کلیدی در سازمان‌های اسلامی مانند سازمان همکاری اسلامی، بانک توسعه اسلامی و اتحادیه جهانی اسلام شناخته می‌شود که همگی خدمات مشخصی در زمینه‌های مذهبی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی انجام می‌دهند. این تعهدات باعث تقویت رابطه عربستان با کشورهای اسلامی و افزایش نفوذ و تأثیرگذاری این کشور در جهان اسلام شده است که به‌نوبه خود اعتبار و قدرت نرم فراوانی را برای عربستان به ارمغان آورده است. بنابراین زمانی که فرهنگ یک کشور ارزش‌های منطقه‌ای یا جهانی همانند فرهنگ اسلامی و وجود حرمین شریفین در عربستان را شامل شود، احتمال اینکه نتیجه مطلوب عربستان در منطقه با هزینه اندک تسهیل شود، افزایش می‌یابد.

چین در دهه‌های اخیر به‌شکل ویژه‌ای به دنبال تأثیرگذاری بر کشورها، سازمان‌ها و مجامع بین‌المللی است و در این بین نیاز ویژه‌ای به حمایت کشورهای عربی- اسلامی از خود دارد. دلیل اول این امر جلوگیری از برقراری روابط تایوان با سایر کشورهای جهان و تلاش در جهت منزوی شدن تایوان است. دلیل دوم، حمایت از روایت چینی در جهت مقابله با افراطی‌گری در قبال مسلمانان در غرب چین در استان سین کیانگ است.

رهبران عربستان در سخنرانی‌های خود مشخصاً در مورد تایوان و موضوع چین واحد اظهارنظر مشخصی نداشته‌اند. عربستان و تایوان رابطه گسترده دیپلماتیک، اقتصادی و نظامی داشتند؛ اما در ۲۱ ژوئیه ۱۹۹۰ عربستان، جمهوری خلق چین را دولت قانونی و نماینده کل مردم چین اعلام کرد (Al-Tamimi, 2012: 9-10). نمونه‌ای از حمایت سیاسی عربستان از چین به سال ۲۰۱۹ برمی‌گردد که این کشور به همراه روسیه و ۳۵ کشور دیگر نامه‌ای تدوین و به شورای حقوق بشر سازمان ملل ارسال کرده و از دستاوردهای چشمگیر چین در زمینه حقوق بشر تقدیر کردند (Wani, 2021: 11-12). چین و عربستان توجه خود را بر نقاط مشترک متمرکز کرده و از هرگونه اظهارنظر در مورد امور داخلی یکدیگر اجتناب کرده‌اند.

حمایت سیاسی عربستان از چین موجب شده از حساسیت کشورهای اسلامی نسبت به چین و اقدامات این کشور در منطقه خاورمیانه کاسته شود و نخبگان و رهبران کشورهای مختلف از توسعه همکاری خود با چین استقبال کنند.

۴-۱-۲- جایگاه اقتصادی

گسترش روابط سیاسی می‌تواند کاتالیزوری برای افزایش روابط اقتصادی شود. بالعکس گسترش روابط اقتصادی باعث گسترش روابط سیاسی و دیپلماتیک شود. عربستان آخرین کشور منطقه بود که چین را به رسمیت شناخت. با این حال در طول سال‌های گذشته روابط اقتصادی و سیاسی این دو کشور بسیار گسترش یافته است و عربستان به بزرگ‌ترین شریک تجاری چین در خاورمیانه تبدیل شده است. به گونه‌ای که حجم تجارت دوجانبه این دو کشور به ارزش ۸۷,۳ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۱ بوده و صادرات چین به عربستان به ۳۱ میلیارد دلار رسیده و در مقابل واردات چین از عربستان ۵۷ میلیارد دلار است. ارزش واردات نفت چین از عربستان ۴۳,۹ میلیارد دلار در سال گذشته بوده است و تقریباً ۷۷ درصد واردات چین از عربستان را تشکیل می‌دهد (Soltani, 2023).

اتحادیه اروپا	آمریکا	چین	حجم تجارت عربستان سعودی براساس سال (میلیارد)
53/1	25/1	87/3	2021
43/8	20/6	67/2	2020
57/4	28/3	78/1	2019
62/7	38/2	63/5	2018
52/6	36	50/1	2017
49/1	36	42/9	2016
56/9	43/2	51/8	2015
73	67/1	69/1	2014
75/2	72/1	72/2	2013
74/3	75/3	73/3	2012
70	62/7	64/3	2011

جدول ۳. حجم تجارت خالص عربستان سعودی با چین، آمریکا و اتحادیه اروپا

Table 2. The volume of Saudi Arabia's net trade with China, the United States and the European Union
Source: (Soltani, 2023)

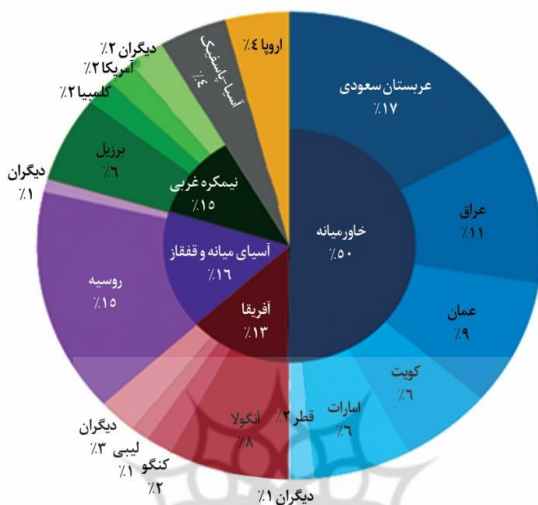
یکی از مهم‌ترین پیشران‌های جدی روابط چین و عربستان منافع اقتصادی متقابل است. به دلیل اینکه چین به دنبال کسب منافع اقتصادی در تمام مناطق دنیاست و سیاست خارجی آن در پی تحقق کسب حداکثری منافع ملی است. در کنار آن عربستان نیز به دنبال تنوع بخشیدن به اقتصاد خود و همکاری با مشتریان نفتی است تا تحت هر شرایطی فروش نفتی آن متوقف نشود.

عربستان به منظور توسعه و تنوع‌بخشی به اقتصاد و کاهش وابستگی به نفت، چشم‌انداز عربستان ۲۰۳۰ را بر اساس اصلاحات اقتصادی و مالی فراوان با هدف تبدیل ساختار اقتصاد عربستان به یک اقتصاد متنوع و پایدار مبتنی بر توسعه راه‌اندازی کرده است (رویه، ۲۰۳۰؛ المملكة العربية السعودية، ۲۰۲۲)؛ (Procedure, 2030; The Kingdom of Saudi Arabia, 2022).

۴-۱-۳- امنیت انرژی

امنیت انرژی یعنی توانایی یک اقتصاد برای تضمین قدرت تأمین منابع انرژی به صورت پایدار است که در طول زمان با سطح قیمتی تأثیر نامطلوبی بر عملکرد اقتصاد نگذارد (Sovacool,)

37:2012). از نظر چین، عربستان یک تأمین‌کننده انرژی نفت قابل اعتماد است. این کشور برخلاف ایران و عراق که صادرات انرژی‌اش تحت تأثیر اتفاقات سیاسی داخلی و بین‌المللی دچار چالش می‌شود، پایدار است (Scobell & Nader, 2016: 55).

نمودار ۱. مبادی واردات نفت چین در سال ۲۰۲۱

Chart 2. Basics of China's oil imports in 2021

Source: (US Energy Information Administration based on World Trade Tracker data, 2024)

فارغ از جایگاه ویژه عربستان و میزان دارایی نفتی این کشور چیزی که باعث اهمیت ویژه این کشور در بین صادرکنندگان نفت می‌شود موقعیت خطوط لوله نفتی عربستان نسبت به سایر همسایگان این کشور در خلیج فارس است.

نقشه ۱. زیرساخت‌های نفت و گاز عربستان

Map 1. Saudi Oil and Gas Infrastructure

Source: (Shabaneh & Schenckery, 2020: 3)

بر اساس نقشه فوق عربستان با ساخت خط لوله شرق به غرب مزیت بسیار زیادی نسبت به دیگر اعضای شورای همکاری خلیج فارس فراهم کرده و توانسته از اهمیت تنگه هرمز بکاهد. جدای از این خط لوله داخلی، دو خط لوله دیگر بین‌المللی نیز وجود دارند که در صورت عملیاتی شدن باعث افزایش تسلط عربستان بر بازار انرژی خواهد شد.

اولین خط لوله، معروف به خط لوله شرق به غرب است که ساخت آن در سال ۱۹۸۲ شروع شده و اکنون در حال تکمیل فازهای بعدی آن است. ظرفیت فعلی آن ۵ میلیون بشکه در روز است. این کشور در نظر دارد با تکمیل فازهای بعدی ظرفیت اسمی این خط لوله را به ۷ میلیون بشکه در روز افزایش دهد. این خط لوله در واقع نفت عربستان را از مناطق نفت‌خیز شرق به دریای سرخ منتقل می‌کند (Varadhan & Verma, 2019).

۴-۱-۴- جایگاه عربستان در ابتکار کمربند- جاده

عربستان در نیمه اول سال ۲۰۲۲ رتبه اول دریافت سرمایه‌گذاری چین تحت پوشش ابتکار کمربند- جاده کسب کرده است. در حالی که تعدادی قابل توجهی از کشورهای مشارکت‌کننده در این برنامه اقتصادی همچون روسیه، سریلانکا و مصر در نیمه اول سال ۲۰۲۲ هیچ‌گونه سرمایه‌ای در چهارچوب ابتکار کمربند و جاده دریافت نکرده‌اند. هدف این طرح اقتصادی بهبود اتصال و همکاری چین در سراسر قاره‌ها و حرکت به سمت پیشرفت و توسعه بوده است. همچنین این کشور اولین مقصد سرمایه‌گذاری‌های چین در منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا است.

کشور	ارزش قراردادهای سرمایه‌گذاری (میلیارد دلار)
عربستان سعودی	49/57
امارات عربی متحده	37/01
عراق	31/64
ایران	26/56
مصر	24/79
ترکیه	15/78
اسرائیل	78
کویت	11/75
قطر	8

جدول ۴. شرکای شرکت‌های چینی در غرب آسیا ۲۰۰۵-۲۰۲۲ (میلیارد دلار)

Table 3. Partners of Chinese Companies in West 2005-2022 (Billion Dollars)
Source: (American Enterprise Institute, China Global Investment Tracker, 2023)

در حال حاضر چهار ابر پروژه در عربستان سعودی در دست ساخت و یا تکمیل هستند که وظیفه ساخت و یا تأمین مالی آن با چین است. این چهار پروژه عبارت‌اند از:

^۱ این خط لوله با نام‌های خط لوله پترولین (Petroline) و خط لوله بقیق ینج نیز شناخته می‌شود.

۱. شرکت پالایشگاه نفت یاسرف^۱ که با همکاری شرکت آرامکو و شرکت سینوپک چین تأسیس شد. (این پالایشگاه در سواحل دریای سرخ با ظرفیت روزانه ۴۰۰ هزار بشکه از پالایشگاه‌های پیشرو در صنعت نفت جهان است)؛

۲. پروژه راه آهن قطار سریع‌السیر جده - مکه - مدینه؛

۳. ساخت مجمع بین‌المللی پادشاه سلمان برای صنایع و خدمات دریایی در بندر رأس الخیر عربستان در خلیج فارس. طرفین انتظار دارند پس از تکمیل این پروژه به بزرگ‌ترین مجتمع کشتی‌سازی در جهان تبدیل شود (Gunter, Legarda, 2022: 75)؛

۴. ساخت نیروگاه خورشیدی ۲٫۶ گیگاواتی در الشعیبه عربستان توسط شرکت دولتی مهندسی

انرژی چین که بزرگ‌ترین پروژه انرژی خورشیدی خاورمیانه است (Reuters, 2022).

۴-۱-۵- جایگاه مسائل نظامی و امنیتی در روابط چین و عربستان سعودی

تهدیدهای امنیتی غیرسنجی باعث تقویت رابطه چین و عربستان و همچنین اهمیت فراوانی آن بر چین شده است. پس از جنگ افغانستان و تقویت گروه‌های تروریستی در افغانستان، پاکستان و بخشی از آسیای مرکزی با توجه به حساسیت‌ها و درگیری‌های موجود در استان سین کیانگ، مقابله با گسترش نیروهای افراطی به یک اولویت اصلی برای چین تبدیل شد. چین همواره سعی دارد با ایجاد و بهبود یک رابطه خوب مبتنی بر منافع ملی با عربستان به‌عنوان یک کشور تأثیرگذار در جهان اسلام از منافع ملی خود دفاع کند و با استفاده از نفوذ این کشور در بین کشورهای منطقه تهدیدات امنیتی غیرسنجی خود را مرتفع کند (Wu, 2011: 15)؛ (吳, 2009: 45).

اهمیت عربستان برای چین، نه تنها به دلیل تأثیرگذاری بر مسلمانان منطقه خاورمیانه نسبت به چین، بلکه به دلیل تأثیر بر مسلمانان ساکن چین نیز هست. هر ساله تعداد زیادی از مسلمانان چین برای زیارت خانه خدا و انجام فرایض دینی به عربستان سفر می‌کنند. به‌عنوان مثال زائران چینی از سال ۱۹۵۵ هر ساله به حج رفته و تعداد آنها هر ساله افزایش یافته و تا سال ۲۰۰۳ به بیش از ۱۰ هزار نفر رسیده است (Zhu, 2009: 45).

چین به دلیل طرح‌های اقتصادی خود سعی دارد با استفاده از کمک و یا نفوذ بازیگران اصلی همچون ایران و عربستان مانع از تغییرات ساختاری در این منطقه شود و در جنگ یمن با لحنی خنثی از عربستان حمایت کرده است. این کشور از قطعنامه ۲۲۱۶ که در آوریل ۲۰۱۵ به تصویب رسید، حمایت کرد که تحریم‌هایی از جمله توقیف دارایی‌ها، ممنوعیت سفر و تحریم تسلیحاتی را علیه رهبر حوثی‌ها و پسر او اعمال کرد (Chang, 2018: 3).

روابط دفاعی چین و عربستان، برخلاف تعاملات اقتصادی و دیپلماتیک دوجانبه، به مانورهای دفاعی مشترک، همکاری در مبارزه با تروریسم، فروش برخی سیستم‌های تسلیحاتی و تولید مشترک هواپیماهای بدون سرنشین (پهباد) محدود می‌شود. با این وجود پکن به ریاض کمک کرده

¹. YASREF

². CEEC

تا یک برنامه هسته‌ای، از جمله یک کارخانه استخراج مخفی کیک زرد را راه‌اندازی کند و قابلیت‌های پرتابگر بالستیک سوخت جامد خود را بهبود بخشد (Gunter & Legarda, 2022: 77).

ضعیف‌ترین بخش سیاست خاورمیانه‌ای چین را می‌توان بخش نظامی - امنیتی آن دانست که با توجه به رقبای منطقه‌ای و بین‌المللی چین نتوانسته و یا نخواسته به آن ورود کند. اما خروج احتمالی آمریکا از منطقه و فروش تجهیزات نظامی به کشورهای اصلی منطقه خاورمیانه همچون ایران و عربستان و در ادامه اعزام مستشاران نظامی برای پشتیبانی و آموزش به کشورهای خریدار تسلیحات نظامی می‌تواند نقطه آغازی برای ترمیم این بخش ضعیف باشد.

اگرچه عربستان، یکی از بزرگ‌ترین خریداران تجهیزات نظامی از آمریکا است؛ اما این کشور به دلیل قوانین کنترل فناوری موشکی ۱۹۸۷، نمی‌تواند موشک‌های بالستیک را خریداری کند. میزان روابط امنیتی و نظامی ریاض - واشنگتن قابل مقایسه با طرف چینی نیست. ریاض در اواخر دهه ۱۹۸۰ قبل از برقراری روابط رسمی با پکن ۳۶ موشک بالستیک میانبرد CSS-2 (موسوم به طوفان شرق) همراه با لانچرهای آن از چین خریداری نمود. علاوه بر آن این کشور تعدادی موشک بین قاره‌ای CSS-5 و همچنین در سال ۲۰۰۷، سیستم موشکی پیشرفته تر دانگ فنگ DF-21 را تهیه کرده است. نکته قابل تأمل اینکه هر دو گروه از این موشک‌ها قابلیت حمل کلاهک هسته‌ای را داشتند (Chaziza, 2020: 133).

در سال ۲۰۱۶ کشتی‌های نیروی دریایی چین از بندر جدّه عربستان سعودی در دریای سرخ بازدید کرده و وضعیت نیروی دریایی عربستان را به‌عنوان یک متحد بررسی کردند. همچنین در اکتبر سال ۲۰۱۶، چین و عربستان اولین تمرین مشترک ضد تروریسم خود را با عنوان اکتشاف ۲۰۱۶، در جنوب غربی چین برگزار کردند. تمرینات برای بهبود هماهنگی دو طرف برای انجام عملیات ضد تروریسم، نجات گروگان و سایر عملیات پیچیده طراحی شده است (Chaziza, 2020: 134).

این احتمال وجود دارد این کشور، امنیت راه ابریشم دریایی خود را برون‌سپاری کرده به شکلی که قدرت‌های اصلی همان مناطق امنیت راه‌های ابتکار کمربند و جاده را برقرار کنند (حلال‌خور و سعیدی‌راد، ۱۴۰۱: ۱۶۸-۱۶۹)؛ (Hallkhor & Saeedi rad, 2022: 168-169). چین به دلیل رقابت‌های امنیتی، سیاسی و اقتصادی جزئیات محدودی از قراردادهای دوجانبه و چندجانبه خود را منتشر می‌کند، بخشی از مشارکت‌های جامع استراتژیک چین با عربستان، همکاری دفاعی است که بخش مهمی از چشم‌انداز ۲۰۳۰ و ابتکار کمربند و راه تبدیل شده است (Chaziza, 2020: 133).

درحاشیه نمایشگاه بین‌المللی هوافضا و هوانوردی چین در سال ۲۰۲۲ قراردادی به ارزش ۴ میلیارد دلار بین عربستان و چین امضا شده است. عمده تجهیزات خریداری شده چینی توسط عربستان در سال‌های اخیر عبارتند از: پهبادهای شناسایی و تهاجمی دوربرد CH-4B، سیستم‌های مبتنی بر لیزر ضد پهباد به نام شکارچی خاموش و سیستم موشکی هواپایه مافوق صوت می‌باشد (Xie, 2022)

۲-۴- چالش‌های فراوری گسترش روابط دو کشور

۱-۲-۴- روابط اقتصادی و سیاسی ایران با چین

روابط ایران و چین محدود به قرن اخیر نیست، بلکه قدمتی طولانی دارد (Temiz, 2021: 90). اوج گسترش روابط میان این دو کشور به بعد از انقلاب ۱۳۵۷ بر می‌گردد. چرا که چین از اوایل انقلاب تاکنون نقش مهمی در استحکام اقتصاد ایران و فروش نفت در دوران تحریم‌های آمریکا و کشورهای غربی داشته است. به‌گونه‌ای که این دو کشور در سال ۲۰۱۶ مشارکت جامع استراتژیک که بالاترین سطح مشارکت و همکاری با چین است را امضاء کردند. مهم‌تر اینکه در سال ۲۰۲۱ سند ۲۵ ساله همکاری در زمینه‌های مختلف را به امضاء رساندند (Houghton, 2022: 133-134). بنابراین این نوع روابط را نباید صرفاً در چهارچوب روابط دوجانبه اقتصادی نگریست. این روابط خصوصاً بعد از تفاهم سند ۲۵ ساله یک دگرگونی ژئوپلیتیک بزرگ در مناسبات این دو کشور به حساب می‌آید (نورمحمدی و افراسیابان، ۱۴۰۰: ۲۸۷-۲۸۸)؛ (Noormohammadi & Afrasiabians, 1400: 287-288) و تقویت آن می‌تواند موجب نگرانی کشورهای حوزه خلیج فارس گردد. شاید به همین دلیل است که برخی از کارشناسان این نوع روابط را شریک راهبردی جلو می‌دهند. هرچند اینگونه نیست، اما در میان مدت و بلندمدت ممکن است سوءظن برخی کشورهای منطقه از جمله عربستان سعودی را به تحکیم این نوع روابط در پی داشته باشد.

۲-۲-۴- روابط راهبردی عربستان سعودی با دولت آمریکا

دومین مورد که می‌تواند در کوتاه‌مدت باعث اثرگذاری منفی بر روابط چین و عربستان شود، روابط راهبردی این کشور با آمریکاست. با مشاهده روابط تاریخی آمریکا و عربستان در می‌یابیم که همیشه اختلافات و بحران‌های زیادی وجود داشته است. این دو کشور روابط بسیار مستحکمی با یکدیگر داشته و بر اساس وابستگی متقابل و منافع ژئوپلیتیکی به گسترش روابط خود ادامه داده‌اند. تغییر پادشاهان و رؤسای جمهور تنها در دوره‌های کوتاهی توانسته اندکی تأثیر منفی بر روابط دو کشور داشته باشد.

مهم‌ترین رکن ارتباط و گسترش روابط عربستان و ایالات متحده وابستگی متقابل این دو کشور به یکدیگر بوده و با مشاهده دقیق‌تر و بررسی بهتر آن متوجه می‌شویم که عربستان در سال‌های اخیر با توجه به کاهش وابستگی آمریکا به نفت خلیج فارس نیاز بیشتری به آمریکا برای تأمین امنیت خود دارد. به‌تازگی دولت آمریکا پس از سفر رئیس‌جمهور این کشور به عربستان با فروش سیستم دفاع موشکی پاتریوت و همچنین پشتیبانی فنی، تأمین تجهیزات و قطعات یدکی به عربستان موافقت کرده است (Stone, 2022).

مهم‌ترین نگرانی عربستان تأمین امنیت نظامی خود در برابر قدرت‌های منطقه‌ای است. عربستان تمایل ندارد در کوتاه‌مدت موجب حساسیت آمریکا به رابطه خود با پکن شود. دلیل این امر وابستگی نظامی - امنیتی عربستان به آمریکا است.

۳-۲-۴- چالش وضعیت مبهم مسلمانان اوغور در روابط چین و عربستان سعودی

چین در پی جنگ روسیه و اوکراین، روابط خود را با عربستان سعودی گسترش داده است. این

در حالی است که طبق روایت کشورهای غربی و بعضی کشورهای اسلامی مانند ترکیه اوغورها در سین کیانگ با نقض حقوق بشر روبرو هستند. اما از آنجایی که عربستان سعودی خواهان تعمیق روابط خود با چین می‌باشد، نه تنها از سرکوب فرهنگ اوغور توسط پکن حمایت کرده است، بلکه در دو نامه مشترک به سازمان ملل در سال‌های ۲۰۱۹ و ۲۰۲۰، از چین حمایت کرد (Putz, 2020). بنابراین مقامات سعودی نه تنها از چین حمایت لفظی می‌کنند، بلکه به طور فعال به تأیید روایت پکن در قبال مسلمانان کمک می‌کنند. در این راستا شش دولت عرب - مصر، مراکش، قطر، عربستان سعودی، سوریه و امارات متحده عربی - به دستور چین اوغورها را بازداشت یا تحویل داده‌اند و بر اساس داده‌های انجمن آکسوس برای امور آسیای مرکزی، بیش از ۳۰۰ نفر اوغور به دستور چین از کشورهای عربی اخراج شده‌اند (Jardone, 2022). اما پیش‌بینی می‌شود که به دو دلیل وضعیت مبهم مسلمانان اوغور در چین چالشی فراروی گسترش روابط چین و عربستان گردد:

دلیل اول: نقش و نفوذ آمریکا در عربستان سعودی است. سال‌هاست که آمریکا به دنبال این است که چین را در منطقه سین کیانگ به چالش بکشاند. در واقع یکی از سیاست‌های دولت جو بایدن در قبال چین بر همین محور متمرکز است. از این رو با توجه به اینکه هنوز کشورهای عربی حوزه خلیج فارس خصوصاً عربستان سعودی از سیاست‌های آمریکا پیروی می‌کنند، این احتمال قوی وجود دارد که بایدن با اهرم فشار خود برای متحد کردن شرکای خود در جهان عرب به حمایت از مسلمانان اوغور برخیزد (Jardine, 2022).

دومین دلیل چالشی فراروی گسترش روابط چین و عربستان در خصوص مسلمانان اوغور، عامه مردم عربستان سعودی است. هرچند که ریاض از سال ۲۰۲۰ اخراج مسلمانان اوغور در دستور کار قرار داده است، اما با توجه به سابقه واکنش مردم منطقه خاورمیانه^۱ به نسل‌کشی مسلمانان در بوسنی (۱۹۹۲م)، بحران روهینگیا (۲۰۱۷م)، حمایت از مردم فلسطین (۱۹۴۵م تاکنون) و... می‌توان ادعا کرد که مسلمانان منطقه نسبت به وضعیت مبهم مسلمانان در سین کیانگ نگران هستند و این احتمال وجود دارد که مسلمانان عربستان سعودی برعکس مقامات این کشور خواهان آشکار شدن وضعیت و حمایت از مسلمانان اوغور باشند (Institute for the Study of Diplomacy, 2022).

نتیجه‌گیری

در سال‌های اخیر روابط چین و عربستان با شتاب بیشتری گسترش یافته است. در مجموع روابط دو کشور روبه‌رشد است. این توسعه روابط در بخش‌هایی همچون اقتصاد و تجارت سرعت بیشتری داشته، اما در بخش امنیتی و نظامی با توجه به ارتباط نزدیک عربستان با آمریکا و چین با ایران کندتر به پیش می‌رود. عربستان به علت دارا بودن موقعیت ویژه معنوی در جهان اسلام و نفوذ سیاسی در شورای همکاری خلیج فارس و دیگر سازمان‌ها و رژیم‌های منطقه‌ای و اسلامی، بازیگر سیاسی استراتژیکی برای چین است و این کشور در نظر دارد با ایجاد رابطه راهبردی به اهداف سیاسی خود در جهان اسلام برسد. مهم‌ترین این اهداف حمایت کشورهای اسلامی از اقدامات چین در سین

^۱ عربستان سعودی، ایران، کویت، امارات متحده عربی و...

کیانگ و پس از آن انزوای کامل دیپلماتیک تایوان و حمایت از سیاست چین واحد است. علاوه بر مباحث سیاسی در اقتصاد و تجارت، عربستان بزرگ‌ترین شریک تجاری چین در منطقه خاورمیانه محسوب می‌شود. بازار این کشور به دلیل جذابیت‌های توریستی و مصرفی، اهمیت راهبردی برای چین دارد. در قالب ابتکار کمربند و جاده، چین سرمایه‌گذاری قابل توجهی در عربستان انجام داده و بزرگ‌ترین واردکننده نفت عربستان سعودی است. عربستان با تقویت روابط سیاسی و اقتصادی سعی دارد روابط مبتنی بر انرژی خود را با چین حفظ و این ارتباط خوب را در حوزه‌های دیگر از جمله فناوری‌های نوین و مسائل نظامی و امنیتی ادامه دهد.

در مسائل امنیتی و نظامی دو طرف اگرچه سابقه همکاری بسیار زیادی ندارند؛ اما در سال‌های اخیر همزمان در این حوزه‌ها مناسبات خود را در راستای مناسبات سیاسی و اقتصادی افزایش دادند. عربستان سعی دارد با خرید تجهیزات نظامی (تهاجمی و تدافعی) از چین، تجهیزات نظامی خود را ارتقا داده و برای جلب توجه دولت آمریکا یک آلترناتیو در مقابل این کشور داشته باشد. در سمت مقابل عربستان به واسطه میزان هزینه‌های نظامی‌اش، بازار بسیار مناسبی برای صادرات تسلیحات چینی است. در واقع چین می‌تواند علاوه بر کسب سود قابل توجه از فروش نظامی به این کشور منافع اقتصادی خود را تأمین نماید. همچنین با ادامه فرایند آموزش و مانورهای مشترک در صورت نیاز از هماهنگی صورت گرفته با نیروهای دریایی عربستان برای تأمین امنیت دریایی راه ابریشم استفاده کند. همه این بزنگاه‌ها با سه چالش کلیدی (روابط سیاسی - اقتصادی چین با ایران، روابط راهبردی عربستان با آمریکا و وضعیت مسلمانان اویغور در چین) مواجه است که اگر مورد توجه دولت سعودی قرار نگیرند و راهکارهایی برای آن اتخاذ نکنند در آینده از حالت فریز شده خارج و مانع گسترش بیشتر روابط چین با عربستان خواهند شد.

منابع فارسی

۱. ارغوانی پیرسلامی، فریبرز و فروتن، فاطمه. (۱۳۹۸). تعاملات سعودی-چینی و پیامدهای آن برای امنیت ایران. روابط خارجی، ۱۱(۱)، ۶۷-۹۶.
۲. حلال خور، مهرداد و سعیدی راد، آرش. (۱۴۰۱). روندهای کلان جهانی؛ تحول و گسترش ژئواکونومیک دریای خزر. روابط خارجی، ۱۴(۱)، ۱۸۱-۱۵۹.
۳. سوواکول، بنجامین. (۱۳۹۱). مرجع امنیت انرژی. ترجمه علیرضا طیب، چاپ اول، تهران، موسسه ابرار معاصر
۴. شبکه اطلاع‌رسانی نفت و انرژی (شانا). (۱۳۹۲). بررسی جامع وضع انرژی و ذخایر نفت و گاز در عربستان. قابل دسترسی در www.shana.ir/news/209386
۵. محمودی کیا، محمد. (۱۳۹۸). سیاست خارجی خاورمیانه‌ای چین در پرتو نظم نوین جهانی. سیاست خارجی، ۳۳(۳)، ۱۳۴-۱۰۷.
۶. نورمحمدی مرتضی و افراسیابان وحید. (۱۴۰۱). تأثیر متغیر ایران ر روابط نظامی، اقتصادی و سیاسی چین و رژیم اسرائیل. مطالعات بین‌المللی، ۱۹(۱)، ۲۷۹-۲۹۶.

۷. الوند، مرضیه سادات و حیدری، مهدیه. (۱۴۰۰). واکاوی تهدیدات ژئواستراتژیک ایران در اتحاد راهبردی عربستان سعودی و چین. *پژوهش‌های جغرافیای سیاسی*، ۶(۳)، ۱۳۷-۱۱۸.

المصاره العربیه

۱. رویه ۲۰۳۰ المملكة العربیة السعودیة. (۲۰۲۲). النمو الاقتصادي فی المملكة العربیة السعودیة، متوفر فی: <https://www.vision2030.gov.sa/ar/thekingdom/explore/economy>

English References

2. Alsudairi, M. T., Wang, T. (2020). *A Near-Normalisation? Sino-Saudi Diplomatic Flirtations between 1955 and 1957*. *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, 14(4), 567-580.
3. Al-Sudairi, M.T. (2012). *Sino-Saudi Relations: An Economic History*. GRC GULF PAPERS, https://www.files.ethz.ch/isn/156677/Final_Completed_Sino_Saudi_Economic_History_Report_3778.pdf
4. Al-Tamimi, N. (2012). *China Saudi Arabia relations: economic partnership or strategic alliance? Discussion Paper*. Durham University, HH Sheikh Nasser Al-Sabah Programme, Durham.
5. Baylis, J. (2020). *The globalization of world politics: An introduction to international relations*. Oxford university press, USA.
6. Chang, J. (2018). *China and Yemen's Forgotten War*. *United States Institute of Peace*, Available in: <https://www.usip.org/publications/2018/01/china-and-yemens-forgotten-war>
7. Chang, T. K., Chang, A. (Eds.). (2017). *Routledge Handbook of Asia in World Politics*. London: Routledge.
8. Chaziza, M. (2020). *China's Middle East diplomacy: the belt and road strategic partnership*. *Sussex Academic Press*.
9. Dillon, M. (2018). *Xinjiang in the Twenty-First Century: Islam, Ethnicity and Resistance*. Routledge.
10. Duan, X., Aldamer, S. (2022). The Saudi Arabia–China relationship at a crossroad: A neoclassical realist analysis. *Asian Politics & Policy*, 14(1): 114-128.
11. Fulton, J. (2018). *China's relations with the Gulf Monarchies*. Routledge.
12. FULTON, J. (2020). STRANGERS TO STRATEGIC PARTNERS: Thirty Years of Sino-Saudi Relations. Atlantic Council's, https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2020/08/Sino-Saudi-Relations_WEB.pdf

13. Gunter, J. Legarda, H. (2022). *BEYOND BLOCS Global views on China and US-China relations*. Mercator Institute for China Studies.
14. Houghton, B. (2022). China's Balancing Strategy Between Saudi Arabia and Iran: The View from Riyadh. *Asian Affairs*, 53(1), 124-144.
15. Institute for the Study of Diplomacy. (2022). Analysis | Why Muslim countries in the Middle East support Chinese atrocities in Xinjiang. <https://medium.com/the-diplomatic-pouch/analysis-why-muslim-countries-in-the-middle-east-support-chinese-atrocities-in-xinjiang-f4ec7d4bea48>
16. JARDINE, B. (2022). The Arab World Isn't Just Silent on China's Crackdown on Uighurs. It's Complicit. <https://time.com/6160282/arab-world-complicit-china-repression-uighurs/>
17. Keck, Z. (2014). China to Sell Saudi Arabia Drones. *The Diplomat*, Available in: <https://thediplomat.com/2014/05/china-to-sell-saudi-arabia-drones/>
18. Keskin, T., Braun, C. N. (2016). When a sleeping giant wakes—A neoclassical realist analysis of China's expanding ties in the Middle East. *Sociology of Islam*, 4(1-2), 201-300
19. Liangxiang, J. (2005). *Energy first*. Middle East Quarterly, (12):3-10
20. Maizlan, L. (2022). China's Repression of Uyghurs in Xinjiang. *Council on Foreign Relations*, available in: <https://www.cfr.org/backgroundunder/china-xinjiang-uyghurs-muslims-repression-genocide-human-rights>
21. Nichols, M. (2019). Saudi Arabia defends letter backing China's Xinjiang policy. *Reuters*, Available in: <https://www.reuters.com/article/us-china-rights-saudi-idUSKCN1UD36J>
22. Putz, C. (2020). 2020 Edition: Which Countries Are For or Against China's Xinjiang Policies?. <https://thediplomat.com/2020/10/2020-edition-which-countries-are-for-or-against-chinas-xinjiang-policies/>
23. Reuters. (2022). Factbox: Saudi-China energy, trade and investment ties. Available in: <https://www.reuters.com/world/saudi-china-energy-trade-investment-ties-2022-12-09/>
24. Rose, G. (1998). Neoclassical realism and theories of foreign policy. *World politics*, (51):144-172.
25. Schweller, R. L. (2014). Unanswered threats: A neoclassical realist theory of underbalancing. *In Realism Reader* (pp. 265-271). Routledge.
26. Scobell, A., Nader, A. (2016). *China in the Middle East: The wary dragon*. Rand Corporation.
27. Shabaneh, R., Schenckery, M. (2020). Assessing energy policy instruments: LNG

- imports into Saudi Arabia. *Energy Policy*, 137, 111101.
28. Soltani, E. (2023). How China Became Saudi Arabia's Largest Trading. <https://www.visualcapitalist.com/cp/how-china-became-saudi-arabias-largest-trading-partner/>
 29. Sorensen, Camilla T. N. (2013). Is China becoming more aggressive? A neoclassical realist analysis. *Asian Perspectives*, (37):363–385
 30. Stone, M. (2022). U.S. to resupply Saudi and UAE missile defense systems. *Reuters*, Available in: <https://www.reuters.com/world/middle-east/us-oks-potential-sale-thaad-system-missiles-uae-pentagon-2022-08-02/>
 31. Taliaferro, J. W. (1999). *Security Under Anarchy: Defensive Realism Reconsidered*. In International Studies Association, 40th Annual Convention, Washington DC.
 32. Temiz, K. (2021). Chinese Foreign Policy Toward the Middle East. Routledge
 33. Vatanka, A. (2019). China's Great Game in Iran, Foreign Policy Magazine. Available in: <https://foreignpolicy.com/2019/09/05/chinas-great-game-in-iran/>
 34. Verma, N. Varadhan, S. (2019). Saudi Arabia aims to expand pipeline to reduce oil exports via Gulf. *Reuters*, Available in: <https://www.reuters.com/article/us-saudi-oil-india-idUSKCN1UK19>
 35. Wani, A. (2021). China's Xinjiang Policy and the Silence of Islamic States. *Observer Research Foundation*
 36. Wu, R & Zhao, J. (2020). The Continuous Weakening of Ideology in the Construction of China-Saudi Arabia Relations: A Historical Review. *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, P 554-566
 37. Xie, k. (2022). Why is Saudi Arabia looking to China to buy weapons after years of arms deals with the US. *South China Morning Post*, Available in: <https://www.scmp.com/?module=masthead&pgtype=article>
 38. Zhu, Z. (2009). China's New Diplomacy in the Middle East and Its Implication for the United States. *Journal of Middle Eastern and Islamic Studies (in Asia)*, 3(4): 41-52

中文来源

1. 刘若楠. (2010). 新古典现实主义的进展与困境——评. 新古典现实主义, 国家和外交政策. *国际政治科学*, (2), 135-146.
2. 韩建伟. (2021). 中国共产党与伊朗政党及政界的交流: 动态、特点与趋势. *阿拉伯世界研究*. (5)3-20
3. 吴冰冰. (2011). 从中国与海湾八国关系的发展看“中阿合作论坛”. *阿拉伯世界研究*, 1.
4. 宋美佳. (2014). 变动条件下的中国外交和安全政策行为: 一种新古典现实主义的分析.

国际政治研究, (3), 96-109.

Translated References to English

1. Alsudairi, M. T., Wang, T. (2020). *A Near-Normalisation? Sino-Saudi Diplomatic Flirtations between 1955 and 1957*. Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies, 14(4), 567-580.
2. Al-Sudairi. M.T. (2012). Sino-Saudi Relations: An Economic History. GRC GULF PAPERS, at: https://www.files.ethz.ch/isn/156677/Final_Completed_Sino_Saudi_Economic_History_Report_3778.pdf
3. Al-Tamimi, N. (2012). *China Saudi Arabia relations: economic partnership or strategic alliance? Discussion Paper*. Durham University, HH Sheikh Nasser Al-Sabah Programme, Durham.
4. Alvand, M. S., Heydari, M. (2021). Analysis of Iran's geostrategic threats in the strategic alliance of Saudi Arabia and China. Research Political Geography Quarterly, 6(3), 118-137. doi: 10.22067/pg.2021.70048.1040
5. Arghavani Pirsalami, F., Forootan, F. (2019). China and Saudi Arabia: Relations expansion in New Millennium and Consequences for Iran Security. Foreign Relations, 11(1), 67-96
6. Baylis, J. (2020). *The globalization of world politics: An introduction to international relations*. Oxford university press, USA.
7. Chang, J. (2018). China and Yemen's Forgotten War. *United States Institute of Peace*, Available in: <https://www.usip.org/publications/2018/01/china-and-yemens-forgotten-war>
8. Chang, T. K., Chang, A. (Eds.). (2017). *Routledge Handbook of Asia in World Politics*. London: Routledge.
9. Chaziza, M. (2020). China's Middle East diplomacy: the belt and road strategic partnership. *Sussex Academic Press*.
10. Dillon, M. (2018). *Xinjiang in the Twenty-First Century: Islam, Ethnicity and Resistance*. Routledge.
11. Duan, X., Aldamer, S. (2022). The Saudi Arabia–China relationship at a crossroad: A neoclassical realist analysis. *Asian Politics & Policy*, 14(1): 114-128.
12. Fulton, J. (2018). *China's relations with the Gulf Monarchies*. Routledge.
13. FULTON, J. (2020). STRANGERS TO STRATEGIC PARTNERS: Thirty Years of Sino-Saudi Relations. Atlantic Council's, <https://www.atlanticcouncil.org/wp->

- content/uploads/2020/08/Sino-Saudi-Relations_WEB.pdf
14. Gunter, J. Legarda, H. (2022). *BEYOND BLOCS Global views on China and US-China relations*. Mercator Institute for China Studies.
 15. hallkhor, M., saeedirad, A. (2022). Global mega trends and Caspian Sea; Expansion and Developments. *Foreign Relations*, 14(1), 159-181. doi: 10.22034/fr.2022.153257 **(In Persian)**
 16. Han, J. (2021). Communications between the Communist Party of China and Iranian political parties and political circles: dynamics, characteristics, and trends. *Arab World Studies*, (5), 3-20. **(In Chinese)**.
 17. Houghton, B. (2022). China's Balancing Strategy Between Saudi Arabia and Iran: The View from Riyadh. *Asian Affairs*, 53(1), 124-144.
 18. Keck, Z. (2014). China to Sell Saudi Arabia Drones. *The Diplomat*, Available in: <https://thediplomat.com/2014/05/china-to-sell-saudi-arabia-drones/>
 19. Keskin, T., Braun, C. N. (2016). When a sleeping giant wakes—A neoclassical realist analysis of China's expanding ties in the Middle East. *Sociology of Islam*, 4(1-2), 201-300
 20. Liangxiang, J. (2005). *Energy first*. *Middle East Quarterly*, (12):3-10
 21. Liu, R. (2010). The Progress and Predicament of Neoclassical Realism Comment on "Neoclassical Realism, State and Foreign Policy". *International Political Science*, (2): 135-146. **(In Chinese)**
 22. Mahmoudi Kia, M. (2018). China's foreign policy in the light of the new world order. *Foreign Policy Quarterly*, 33(3), 107-134.
 23. Maizlan, L. (2022). China's Repression of Uyghurs in Xinjiang. *Council on Foreign Relations*, available in: <https://www.cfr.org/backgrounder/china-xinjiang-uyghurs-muslims-repression-genocide-human-rights>
 24. Nichols, M. (2019). Saudi Arabia defends letter backing China's Xinjiang policy. *Reuters*, Available in: <https://www.reuters.com/article/us-china-rights-saudi-idUSKCN1UD36J>
 25. Noormohammadi, M., Afrasiaban, V. (2022). Iran's changing influence on the military, economic and political relations between China and the Israeli regime. *International Studies Journal*, 19(1), 271-296. **(In Persian)**
 26. Reuters. (2022). Factbox: Saudi-China energy, trade and investment ties. Available in: <https://www.reuters.com/world/saudi-china-energy-trade-investment-ties-2022-12-09/>
 27. Rose, G. (1998). Neoclassical realism and theories of foreign policy. *World Politics*, (51), 144-172.

28. Schweller, R. L. (2014). Unanswered threats: A neoclassical realist theory of underbalancing. *In Realism Reader* (pp. 265-271). Routledge.
29. Scobell, A., Nader, A. (2016). *China in the Middle East: The wary dragon*. Rand Corporation.
30. Shabaneh, R., Schenkery, M. (2020). Assessing energy policy instruments: LNG imports into Saudi Arabia. *Energy Policy*, 137, 111101
31. Soltani, E. (2023). How China Became Saudi Arabia's Largest Trading Partner. <https://www.visualcapitalist.com/cp/how-china-became-saudi-arabias-largest-trading-partner/>
32. Song, M. (2014). China's Foreign and Security Policy Behavior under Changing Conditions: A Neoclassical Realism Analysis. *International Political Studies*, (3), 96-109. **(In Chinese)**
33. Sorensen, Camilla T. N. (2013). Is China becoming more aggressive? A neoclassical realist analysis. *Asian Perspectives*, (37), 363-385
34. Sovacool, Benjamin. (2012) *Energy Security Reference*. translated by Alireza Tayeb, first edition, Tehran, Abrar Moaser Institute **(In Persian)**
35. Stone, M. (2022). U.S. to resupply Saudi and UAE missile defense systems. *Reuters*, Available in: <https://www.reuters.com/world/middle-east/us-oks-potential-sale-thaad-system-missiles-uae-pentagon-2022-08-02/>
36. Taliaferro, J. W. (1999). *Security Under Anarchy: Defensive Realism Reconsidered*. In International Studies Association, 40th Annual Convention, Washington DC.
37. Temiz, K. (2021). *Chinese Foreign Policy Toward the Middle East*. Routledge
38. The oil and energy information network (Shana). (2013). A comprehensive review of the energy situation and oil and gas reserves in Saudi Arabia. www.shana.ir/news/209386/ **(In Persian)**
39. Vatanka, A. (2019). China's Great Game in Iran, *Foreign Policy Magazine*. Available in: <https://foreignpolicy.com/2019/09/05/chinas-great-game-in-iran/>
40. Verma, N. Varadhan, S. (2019). Saudi Arabia aims to expand pipeline to reduce oil exports via Gulf. *Reuters*, Available in: <https://www.reuters.com/article/us-saudi-oil-india-idUSKCN1UK19>
41. Vision 2030 Saudi Arabia. (2022). Economic growth in the Kingdom of Saudi Arabia, available at: <https://www.vision2030.gov.sa/ar/thekingdom/explore/economy> **(In Arabic)**
42. Wani, A. (2021). China's Xinjiang Policy and the Silence of Islamic States. *Observer*

Research Foundation

43. Wu, B. (2011). Viewing the "Sino-Arab Cooperation Forum" from the perspective of the development of the relationship between China and the eight Gulf countries. *Arab World Studies*, (1),10-19. **(In Chinese)**
44. Wu, R & Zhao, J. (2020). The Continuous Weakening of Ideology in the Construction of China-Saudi Arabia Relations: A Historical Review. *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, P 554-566.
45. Zhu, Z. (2009). China's New Diplomacy in the Middle East and Its Implication for the United States. *Journal of Middle Eastern and Islamic Studies (in Asia)*, 3(4), 41-52.

پروشکاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی